

Лада Стевановић

Етнографски институт САНУ, Београд
lada.stevanovic@ei.sanu.ac.rs

Срби и Словенци: миграције, сусрети људи, идеја и идеологија

Радови сакупљени у темату који следи настали су као резултат вишегодишњег билатералног пројекта између сарадника Научно-истраживачког центра Словеначке академије наука и уметности (Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU) и Етнографског института Српске академије наука и уметности (ЕИ САНУ), најпре као пројекат који су подржале обе Академије у склопу међуакадемијске сарадње (почевши од 2011), а у току 2012. и 2013. године уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Министарства просвете, науке и спорта Републике Словеније (пројекат бр. 451-03-1251/2012-09/2; пројектом су руководиле др Маја Година Голија и др Лада Стевановић), под називом *Срби и Словенци: мигранти, мањина, колективни идентитет и памћење*. Ова сарадња наставак је узајамних истраживачких делатности које су остварене у оквиру пројеката *Културни и научни контакти – Срби и Словенци од 19-ог до 21-ог века* (2008–2009) и *Срби у Словенији и Словенци у Србији. Етнолошка истраживања идентитета и поглед на стање у струци* (2006–2007). Иако формално није постојала континуирана финансијска подршка, колегијални контакти и истраживачке теме, интересовања и сарадња заправо су се одвијали без прекида, од када је први пут 2006. сарадња остварена, након разилажења насталог распадом СФРЈ.

Историја односа између Србије и Словеније веома је комплексна, а у зависности од друштвено-политичких збивања била је често обележена сменом центрифугалних и центрипеталних сила које су Словенију и Србију приближавале или удаљавале у јавном дискурсу, идеолошким праксама, културно-научним контактима као и миграцијама становништва. Пропитивању утицаја хегемоних политика на културно-научне токове посвећена је анализа Ингрид Славец-Градишник о антропогеографу Јовану Цвијићу, који се сматра утемељивачем етнологије у Србији, а који је, како указује ауторка, захваљујући снажним политичко-културним везама извршио значајан утицај и на развој словеначке етнологије у првој половини XX века. Овим радом, Ингрид Славец-Градишник обогаћује своја истраживања посвећена „заједничкој југословенској етнологији“, пропитујући њене особене начине функционисања путем интегрисања или размимоилажења ове дисциплине у оквиру појединачних националних центара.

Веома јасну представу о историјату јавних политика и односа између Србије и Словеније који су се, каткада и радикално, мењали у складу са променама у ширем и ужем геополитичком контексту, пружа рад Срђана Радовића који се бави ишчитавањем текстуалних пракси одонимије, тј. давања и мењања уличних назива у Љубљани и Београду. Интензивнији односи између Србије и Словеније нужно су увећавали број улица са називима заслужних личности или географских предела другог народа, да би у периодима удаљавања, ова имена уклањана као неважна. У неким периодима заједнички живот становника Србије и Словеније био је обележен тесном испреплетеношћу и миграцијама (за време немачке окупације у току Другог светског рата, део становништва је из Словеније емигрирао или био интерниран на подручје Србије¹) а тиме и успостављањем личних веза које су, када су већ остварене, биле отпорније на идеолошке и јавне политике и праксе, мада нису увек биле на њих потпуно имуне. У том смислу, рад који се бави управо миграцијама становништва за време Другог светског рата, као и везом идеологије и приватности, тј. јавног и личног, посредованог и непосредног, јесте рад Мирјане Павловић који се упушта у комплексну динамику односа између становништва Краљева и Марибора, два побратимљена града Србије и Словеније, који су се мењали у складу са политичким променама. Потпуно другачије истраживачко усмерење, искључиво фокусирано на сферу приватног, има рад Маје Године Голије, посвећен традицији и исхрани словеначких исељеника у Србији. Па ипак, и ова приватна културна пракса која се одржава захваљујући потреби за чувањем пре свега личне и породичне традиције, заправо за циљ има очување националног, тј. мањинског идентитета у друштву у коме је календар празника, као и начин њиховог слављења различит од словеначког. И као што нам рад Мирјане Павловић указује на то да је утицај јавног дискурса на приватне односе неизбежан, тако и рад Маје Године Голије чини очигледним да и приватне праксе утичу на јавне. Ова формулација (за какву једино има места у уводном тексту) тек наговештава сложене односе, комплексност мрежа и испреплетаности сфера приватног и јавног, које су ауторке оба рада успела да прикажу.)

Доминантне политике нужно утичу на обликовање друштвених односа, па чак и на популациону политику, а самим тиме и на шансу да се сећања маргинализованих група очувају или реконструишу. Управо ово је тема рада групе ауторки (Вирлогет, Пољак Истенич...) које су истраживање посветиле напуштеним урбаним просторима и утишаним сећањима маргинализованих група у Словенији након транзиције. Фрагментарност и покушај да се што шире укаже на мултивокалност и потребу да различита сећања, потиснуте традиције и заједнице добију свој простор и глас, у некој мери је сличан напорима етнологије и антропологије (и других

¹ Истраживања и радови посвећени Србима у Словенији, као и утицају и рецепцији популарне културе публиковани су у претходним циклусним периодима. Види више у *Traditiones* 2010, 39 (1).

хуманистичких наука), које се не баве нужно „великим“ темама, али нам помажу да разумемо различите људе и заједнице, њихове односе, идеје, међусобне утицаје у својој сложености и непрекидној динамици – онако као што су у овом темату истраживачи настојали да то учине.

Lada Stevanović

Institute of Ethnography SASA, Belgrade

Serbs and Slovenians: Migrations, Meeting of People, Ideas and Ideologies

The papers collected in this topic of the issue of the Bulletin of the Institute of Ethnography SASA represent the results of a bilateral project between researchers of the Research Center of the Slovenian Academy of Science and Arts (Institute of Slovenian Ethnology ZRC SAZU) and the Institute of Ethnography of the Serbian Academy of Sciences and Arts (EI SANU). In the beginning, the project was supported by both Academies through the inter-academy cooperation program (starting in 2011). During the period that followed (2012 and 2013) the project received the support of the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia and the Ministry of Education, Science and Sport of the Republic of Slovenia (project no. 451-03-1251/2012-09/2; the heads of the project were Dr Maja Godina Golija and Dr Lada Stevanović), with the title *Serbs and Slovenians: Migrants, Minorities, Collective Identity and Memory*. This cooperation represents the continuation of mutual research that had been already established through the projects *Cultural and Scientific Contacts – Serbs and Slovenians from XIX until XXI century* (2008-2009) and *Serbs in Slovenia and Slovenians in Serbia, Ethnological Researches of Identity and the View to the Situation in the Discipline* (2006-2007). In spite of the fact that there was no continuous financial support, collegial relations, research themes and cooperation were actually continued without any breaks, since 2006, when the contacts between two anthropological communities had been established for the first time after the break-up of the SFRY.

Historically, the relationship between Serbia and Slovenia has been complex. Depending on socio-political events, it has often been marked by the dynamic shift between centrifugal and centripetal forces which brought Serbia and Slovenia together or apart in public discourse, ideological practices, social and scientific contacts as well as migration patterns of the population.

The research of the effects of hegemonic politics on the cultural and scientific influences is presented in the paper by Ingrid Slavec Gradišnik about the an-

thropo-geographer Jovan Cvijić who is considered to be the founder of ethnology in Serbia, and who, according to the author, had crucial influence on the development of Slovenian ethnology in the first half of the XX century, due to the strong political and cultural relations between Serbia and Slovenia. With this paper, Ingrid Slavec Gradišnik has enriched her research of the “common Yugoslav ethnology” devoted to its specific ways of functioning either through the integration of the discipline, or through its development independently in the frame of single national centers.

Very clear representation of the history of public politics and the relationship between Serbia and Slovenia, which were at times radically divergent reflecting the changes both in the wider and in narrow geo-political context, is given in the paper by Srđan Radović which represents the reading of textual practices of street (re) naming in Ljubljana and Belgrade. Intensive relations between Serbia and Slovenia inevitably had a positive effect on naming the streets after influential persons and geographic regions of the other nation, while in the distancing periods these names were removed as undesirable. In some periods, the everyday life of inhabitants of Serbia and Slovenia was marked by close intertwinement and migrations (during the period of German occupation in WWII, a number of Slovenians migrated or were interned to the Serbian territory; since the beginning of 1990s the migration changed direction from Serbia to Slovenia²) that lead to the founding of personal relationships, which, once established, were more resistant to ideological and public politics and practices, although they were never totally immune to them. In that sense, the paper written by Mirjana Pavlović deals specifically with migrations during WWII, questioning the relation between ideology and privacy, i.e. between public and personal, between mediated and immediate. It maps the complex dynamics of the relation between citizens of Kraljevo and Maribor, two twin towns of Serbia and Slovenia, which was transforming in accordance with the political changes. Completely different research orientation, focusing exclusively on the private domain, is presented in the paper dealing with the tradition and the food of Slovenian migrants in Serbia, written by Maja Godina Golija. However, this private practice related to the need to preserve personal and family tradition, is actually aimed at keeping national and minority identity in a society in which the holiday calendar, as well as the way of celebrating holidays, is different than in Slovenia. While the paper by Mirjana Pavlović points out that the public discourse necessarily influences private practices, the research presented by Maja Godina Golija demonstrates that private practices influence the public sphere as well. This formulation (which is fitted for an introductory text such as this one) barely suggests complex relations, webs and intertwinement of the spheres of private and public, that the authors of both papers succeeded to represent.

Dominant politics inevitably influence the shaping of social relations and population politics, thus affecting the chance for keeping and reconstructing the memory of marginalized groups. This is the topic of the paper by a group of authors (Hrobat Virloget, Poljak Istenič, Čebren Lipovec, Habinc) who researched aban-

² The researches and papers devoted to Serbs in Slovenia, and the influence and reception of popular culture, are published in the former project periods. See more in *Traditiones* 2010, 39 (1).

doned urban areas and muted memories of marginalized groups in Slovenia after the economic transition. The effort by marginalized groups to conquer spaces, take back their voices and point to multivocality is in a way similar to the efforts of ethnology and anthropology (and other humanities) that do not necessarily research “big” topics. They rather help us to understand different people and communities, their specific relations, ideas, mutual influences in all their complexity and constant dynamics: in the way in which this group of authors were aiming to do the same thing.